

Andrei Emilciuc*

CARANTINA DIN ISMAIL ȘI ROLUL ACESTEIA ÎN CADRUL CORDONULUI SANITAR DE LA DUNĂRE (1813-1856)

In the present study, we aim to establish how the Ismail quarantine was established and functioned and how its role evolved within the sanitary cordon at the mouth of the Danube in the period 1813-1856. Our research is based on the critical study of new archival sources, from the Bessarabian Governor's Chancellery Fund (National Archives of the Republic of Moldova), representing in particular various reports addressed by the quarantine bodies to the military governor of Bessarabia, as well as orders that the latter received from the governor general of Novorossia and Bessarabia regarding the activity of the Danube quarantines in Bessarabia. As a result of studying the archival documentary sources, we can conclude that in the evolution of the quarantine in Ismail during the reference period, two stages can be distinguished, separated by the year 1830. In the first stage, it led a precarious existence, without investments and being reserved a secondary role within the Danube sanitary corridor. In the second stage, it regains its role as a central quarantine, and the government invests massively to build a quarantine that would meet the demands of the development of international trade.

Keywords: Bessarabia, sanitary cordon, Danube, quarantine, Ismail, plague

În conformitate cu prevederile Tratatului de Pace de la București din 16/28 mai 1812, expansiunea teritorială rusă ajunge la Prut și Dunăre. În foarte scurt timp, sunt inițiate cercetări și discuții cu privire la instituirea cordonului sanitar-vamal la noul hotar. Autoritățile imperiale ruse au instituit pe parcursul următorilor cinci ani numeroase comitete și comisii speciale, au trimis în provincie împuterniciți care urmau să studieze la fața locului punctele de amplasare a carantinelor și a instituțiilor vamale. Discuțiile principale s-au axat asupra locului unde urmau a fie instituite carantinele centrale și posturile de carantină.

Obiectivul nostru primar este stabilim cum a fost instituită carantina de la Ismail și cum a evoluat rolul acesteia în cadrul cordonul sanitar de la gurile Du-

* **Andrei Emilciuc**, doctor în istorie, cercetător științific coordonator la Institutul de Istorie al USM.

nării. Cercetarea noastră are la bază studierea critică a surselor inedite de arhivă, din Fondul Cancelariei Guvernatorului Basarabiei (Arhiva Națională a Republicii Moldova), reprezentând diferite rapoarte adresate de organele carantinele guvernatorului militar al noii provincii, dar și dispoziții pe care acesta din urmă le primea de la guvernatorul general al Novorosiei și Basarabiei în privința activității carantinelor dunărene din Basarabia.

Unele aspecte ale subiectului propus sunt elucidate în lucrările istoricului Valentin Tomuleț, dedicate politicii comerciale a țarismului în teritoriul nou-anezat, în care autorul relevă discuțiile purtate în mediul guvernant cu privire la constituirea cordonului sanitaro-vamal pe Prut și Dunăre în primul deceniu de la anexarea Basarabia la Imperiul Rus¹. Anumite aspecte ale problematicei în cauză au fost reflectate și desfășurate în lucrările autorului acestui studiu².

Inițial, pentru ca militarii care reveneau în cuprinsul imperiului să respecte termenul de izolare, fusese instituită o carantină precum și un comitet de carantină în portul Reni, situat la extrema apuseană a hotarului de pe Dunăre cu Principatul Moldovei și Imperiul Otoman. La 1 august 1812, ministrul de finanțe D. Guriev îl delega în Basarabia pe șeful controlului vamal din cadrul Departamentului Comerțului exterior, funcționarul de clasa a V-a L.S. Baikov (*Léon de Baykoff*), cu misiunea de instituire la noul hotar a vămilor și a pichetelor de supraveghere vamală. Baikov a primit trei însărcinări: 1) să inspecteze noul hotar cu Poarta Otomană și să elaboreze harta și descrierea acestuia; 2) să facă propuneri cu privire la desemnarea locurilor unde urmau a fi instituite birouri sau posturi vamale, precum și pichete de supraveghere vamală și personalul necesar; 3) să identifice vămile ce urmau a fi lichidate odată cu instituirea acestora la noul hotar și numărul personalului ce putea fi transferat. La 20 septembrie 1812, la rugămintea lui D. Guriev, comandantul-șef al armatei ruse de la Dunăre P.V. Ciceagov îl informa pe guvernatorul civil al Basarabiei, Scarlat Sturza, despre misiunea lui Baikov³, expediindu-i, totodată, acestuia din urmă un set de instrucțiuni. După cum îi raporta în consecință șeful controlului vamal ministrului de finanțe, Ci-

¹ V. Tomuleț, *Evoluția instituțiilor vamale și de carantină din Basarabia în secolul al XIX-lea*, în: *Istorie și civilizație de-a lungul Dunării de Jos: culegere de studii dedicate zilei internaționale a fluviului* - 29 iunie, Vol. I, Brăila, Ismail, Cahul, Galați, 2018. V. Tomuleț, *Politica comercial-vamală a țarismului în Basarabia și influența ei asupra constituirii burgheziei comerciale (1812-1868)*, Ediția a doua, revăzută și adăugită. Chișinău: CEP USM, 2015.

² A. Emilciuc, *Dificultăți obiective și impedimente geopolitice în dezvoltarea navigației comerciale la gurile Dunării (1829-1853)*, în: *Buletinul Științific al Tinerilor Istorici, Serie nouă, II (VII)*, Chișinău, 2013, p. 90-97; Idem, *Restricționarea administrativă a activităților comerciale din Basarabia în perioadele de război și epidemii (1806-1856)*, în: *Studia Universitatis, Seria Științe Umanistice*, Nr. 4 (124) / 2019, p. 159-168; Idem, *Basarabia în procesul de integrare a Imperiului Rus în sistemul comerțului european (1812 – anii ,60 ai sec. al XIX-lea)*, Chișinău: Lexon-Prim, 2021.

³ ANRM (Arhiva Națională a Republicii Moldova din cadrul Agenției Naționale a Arhivelor), Fondul documentar „Cancelaria Guvernatorului Basarabiei”, nr. 2 (în continuare F. 2), inv. 1, d. 61, f. 1-3 verso.

ceagov i-a solicitat ca „întrucât existența carantinelor este neapărat legată de cea a vâmlor la noile frontiere” acesta să țină cont de faptul că instituirea carantinelor fusese deja fixată în următoarele locuri: la Ismail, pe malul Prutului vizavi de Fălciu, precum și pe malul aceluiași râu în apropierea drumului principal care ducea la Iași⁴.

La 5 decembrie 1812 în teritoriile de sud-vest ale imperiului este delegat de către Comitetul de Miniștri cneazul A.B. Kurakin, desemnat responsabil de combaterea epidemiei de ciumă. Până la 10 august 1814, data la care misiunea sa avea să ia sfârșit, acesta s-a implicat activ în definitivarea configurației cordonului sanitar de la Dunăre și Prut și organizarea activității carantinelor. În activitatea sa, A.B. Kurakin a solicitat din start de la guvernatorul civil al Basarabiei, Scarlat Sturza, să formuleze propuneri în privința cordonului sanitar-vamal pe Prut și Dunăre, pe care le-a și primit. Totuși, Kurakin își exprima nemulțumirea în legătură cu faptul că propunerilor le lipsea partea argumentativă și calculele exacte, iar răspunsul guvernatorului era că nu are posibilitățile necesare pentru a efectua calculele necesare. La acel moment predomina viziunea transferării cordonului sanitar-vamal de la Nistru la Prut și Dunăre, dar treptat se va impune ideea menținerii cordonului-sanitar de la Nistru și organizării cordonului sanitar la Prut și Dunăre de la zero.

La 5 mai 1813, Kurakin îi solicita guvernatorului în mod repetat informații despre locurile unde puteau fi instituite carantine la hotarul de pe Prut și Dunăre, afirmând că, cu excepția localității Sculeni, alte carantine și vămi încă nu fuseseră instituite⁵. Însă, Scarlat Sturza era prea bătrân și bolnav pentru a se mai implica în aceste activități. La 17 iunie 1813, pe motiv de boală, Sturza a fost eliberat din funcție, iar în locul său este numit generalul I.M. Harting. Abia instalat în funcție acesta propune transferarea carantinei din Reni în Ismail. La 20 iunie Kurakin acceptă argumentele acestuia și îl investeste drept responsabil de ridicarea carantinei din Ismail. Ulterior, la 26 iunie Harting dispune relocarea comitetului de carantină din Reni la Ismail și îi solicită comandantului orașului Ismail, maiorului Viteaz, ca responsabil principal de siguranța orașului, să participe la ședințele comitetului și să-i remită spre examinare toate dosarele ce țineau de competența sa. Șeful Comitetului, căpitanul de rangul I Papandopulo, alături de maiorului Viteaz și inginerul locotenent-colonelul Șardin au fost investiți responsabili ai lucrărilor de ridicare a Carantinei provizorii din Ismail, a cărei plan fusese aprobat la 28 iunie, pentru a fi amplasată pe malul stâng al râului Repida. La 27 iulie Harting îi raporta lui Kurakin că comitetul deja și-a început activitatea la Ismail, iar la 7 august Harting îi remite spre examinare planul carantinei provizorii din Ismail⁶.

Însă lucrurile s-au mișcat foarte repede. Deja la 26 august Comitetul îi raporta lui Harting că carantina provizorie din Ismail era gata pentru primirea

⁴ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 61, f. 4-4 verso.

⁵ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 61, f. 21.

⁶ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 199, f. 11-14, 22, 28, 37, 40.

vaselor comerciale și a pasagerilor, chiar dacă anumite lucrări încă nu fuseseră finisate. Abia la 20 septembrie Kurakin îi remite răspunsul său, în care aprobă planul carantinei provizorii din Ismail, dar se pronunță împotriva locului ales pentru carantină (în amonte de cetate, între râulețul Broasca și râul Repida), menționând că acesta trebuia stabilit între cetate și orașul Tucikov⁷, ceea ce ar fi fost în concordanță cu Regulamentul carantinelor din 1800. Totodată, Kurakin îl informează că l-a desemnat pe locotenent-colonelul Poltavțev în calitate de șef al Biroului Carantinei din Ismail. În situația creată, în raportul din 29 septembrie Hartingh insistă asupra locului ales, motivând că instituirea carantinei lângă orașul Tucikov crea anumite pericole și incomodități. Însă, la 19 octombrie Kurakin își susține dezacordul său asupra instituirii carantinei din Ismail în locul ales de Hartingh. Kurakin scria că această decizie a cauzat pierderi irecuperabile de bani și timp și explică că răspunsul său a fost întârziat din cauza vizitelor de lucru prin gubernia Herson. Mai nou, el propunea construirea carantinei în aval de orașul Tucikov, pentru a respinge argumentul guvernatorului cu privire la incomoditatea amplasării carantinei între cetatea Ismail și orașul Tucikov. Carantina provizorie trebuia să funcționeze cel mult până în primăvară, până atunci urmând a fi finisată construcția noii carantine. La 26 octombrie, în conformitate cu ordinul dat de Kurakin lui Poltavțev, carantina provizorie din Ismail își începea activitatea⁸.

Prin ordinul dat la 3 ianuarie 1814 de Kurakin lui Hartingh este instituită o nouă comisie, în care îi delegă pe funcționarul de clasa a VII-a Diceskulov și locotenentul de marină Afanasiev. Aceștia primesc instrucțiuni clare cum trebuie ales locul pentru amenajarea carantinei și ce cartiere și construcții urmează să includă. La rândul său, Hartingh îl delegă la 19 ianuarie în această comisie pe inginerul cadastral și arhitectul regional al Basarabiei, M. Ozmidov⁹. După ce în decembrie 1813 apa a inundat carantina existentă, la 26 februarie 1814 Kurakin a dispus urgentarea transferării carantinei într-un nou loc, în aval de cetatea Ismail¹⁰. La insistența cneazului Kurakin, Ministerul de Finanțe îl delegă în Basarabia pe general-maiorul N.A. Gaius, pentru a se alătura funcționarilor și inginerilor care se ocupau cu alegerea locațiilor și alcătuirea planurilor carantinelor și a alcătui devizul de cheltuieli. În adresa sa din 25 februarie Kurakin îl informează în această privință pe Hartingh și solicită să i se acorde tot sprijinul necesar. La 5 aprilie îl atenționează pe Hartingh că elaborarea planurilor carantinelor rămăneau în obligațiile acestuia din urmă și a echipei de ingineri-hotarnici și arhitecți de-

⁷ Orașul instituit în apropierea cetății Ismail, în baza deciziei Senatului Guvernământ din 14 octombrie 1812, a fost denumit în cinstea fondatorului său, generalul S.A. Tucikov. Treptat, în acte și documente începe să se folosească în paralel și toponimul Ismail, care după 1830 devine chiar predominant. Toponimul Tucikov a continuat să fie folosit până la retrocedarea sudului Basarabiei Principatului Moldova în anul 1857.

⁸ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 199, f. 45, 51-51 verso, 72-73 verso, 80.

⁹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 194, f. 38-38 verso.

¹⁰ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 199, f. 172, 179-185.

legați din ambele părți. După ce planurile aveau să fie aprobate de funcționarul de clasa VI-a P.V. Șabelski, general-maiorul Gaius urma să definitiveze devizul de cheltuieli¹¹.

La începutul lui aprilie comisia s-a prezentat la Ismail în fața lui Gaius și Șabelski, cu excepția inginerului cadastral și arhitectului regional al Basarabiei, M. Ozmidov, care s-a îndreptat spre Chișinău. La 26 aprilie ei îi solicitau lui Hartingh să-i ordone lui M. Ozmidov să se prezinte la Sculeni, unde se aflau la acel moment, pentru a prezenta planurile și hărțile topografice pentru carantina din Ismail și celelalte locații¹². De fapt, după cum îi raporta lui Hartingh la 7 aprilie inginerul cadastral și arhitectul regional al Basarabiei, plecarea sa la Chișinău, contrar solicitării de a se prezenta la Ismail, era determinată de indecizia celorlalți doi membri ai comisiei în privința locului potrivit pentru carantina de la Ismail. Din acest motiv, în loc de trei săptămâni, expediția s-a lungit pentru 2,5 luni, fapt ce a prejudiciat grav exercitarea atribuțiilor sale de serviciu. Fiind îngrijorat că prezentarea în fața lui P.V. Șabelski ar fi însemnat prelungirea termenului de absență, precum și o cartografiere topografică repetată din cauza indeciziei funcționarilor imperiali, acesta insista ca definitivarea planului carantinelor să fie făcută la Chișinău, doar după ce se convenea definitiv asupra locului carantinei din Ismail¹³.

Între timp, în cetatea Ismail a izbucnit ciuma. La 19 martie 1814, șeful Carantinei din Ismail, Poltavțev, îi raporta lui Hartingh că pentru necesitățile de izolare a persoanelor însănușite, la solicitarea Comitetului de curățare din Ismail, erau folosiți parii și scândurile din gardul ce separa carantina de Dunăre¹⁴. La 29 aprilie tot el raporta că la solicitarea aceluiași comitet, din cele trei căsuțe pentru pasagerii din carantină, folosite ca spital pentru bolnavii de ciumă, una a fost arsă, două au fost dezmembrate, iar lemnul, după ce a fost lăsat în apă pentru un timp pentru dezinfectare, a fost folosit pentru aceleași necesități¹⁵.

Ca urmare a ordinului primit de la Kurakin, general-maiorul Gaius și funcționarul Șabelski au întreprins verificarea în teren a planurilor cu privire la amplasarea carantinelor, propuse de funcționarul de clasa a VII-a Diceskulov și locotenentul de marină Afanasiev. La 3 iunie 1814 aceștia îi raportau lui Kurakin că amplasarea carantinei între cetate și râul Repida, ca și între cetate și orașul Tucikov, nu corespundea rigorilor Regulamentului Carantinelor, aceasta neputând fi protejată de inundații. În schimb, ei propuneau, în aval cu trei verste de Tucikov, un platou protejat de inundații și potrivit pentru acostarea vaselor comerciale pentru carantină. Dar vasele trebuiau să treacă de cetate și oraș pentru a ajunge la carantină, era posibil ca marinarii să intre în contact cu locuitorii de aici până

¹¹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 61, f. 54-56 verso.

¹² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 61, f. 65-65 verso.

¹³ *Ibidem*, f. 58-58 verso, 65-65 verso.

¹⁴ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 194, f. 87.

¹⁵ *Ibidem*, f. 103.

a fi dezinfectați. Vasele ar fi întâmpinat dificultăți suplimentare de a merge împotriva curentului apei câteva verste în plus, ceea ce îi putea determina pe mulți negustori și căpitani de vase să nu mai vrea să intre în portul Ismail. El avea două propuneri cu privire la depășirea acestei situații, însă ambele implicau folosirea insulei Ceatal. În pofida faptului că problema delimitării hotarului încă nu era rezolvată, se propunea dislocarea gardienilor în extremitatea insulei Ceatal, pentru a se ridica la bordul navelor și a supraveghea navigarea acestora spre carantină, precum și ridicarea unor construcții pentru tractarea navelor cu funii împotriva curentului apei, pentru a putea ieși din brațul Chilia¹⁶. Încă până a primi raportul final, Kurakin îi scria lui Hartingh la 4 mai despre depistarea locului perfect pentru carantină, în aval de orașul Tucikov¹⁷.

Folosindu-se de situația neclară și lipsa resurselor financiare necesare pentru construcția noii carantine, Harting dispune restabilirea carantinei provizorii. Pentru finisarea cât mai grabnică a construcțiilor carantinele necesare, Comandantul cetății Ismail a impus locuitorilor orașului Tucikov, din imediata apropiere, o prestație în muncă. În luna august 1814 au fost mobilizați fără plată 150 de muncitori și 8 care. De asemenea, locuitorii erau impuși să asigure cu apă spitalul militar al carantinei. Șeful Poliței orașului Tucikov i se plângea lui Harting că o astfel de prestație era un abuz din partea comandantului cetății Ismail, solicitând remunerarea muncii impuse locuitorilor orașului. Drept răspuns, Harting i-a solicitat lui I. Viteaz să-și reducă solicitările față de locuitorii din Tucikov¹⁸.

Deja la 6 octombrie șeful carantinei din Ismail, colonelul V.I. Poltavțev, îi raporta despre finisarea construcțiilor necesare și îi solicita permisiunea primirii mărfurilor nesusceptibile de transmiterea molimei și a călătorilor, informând că secțiunea pentru pasageri putea acomoda de la 50 până la 72 de persoane. La 7 octombrie Harting remitea permisiunea sa, alăturând o serie de reguli care urmau a fi respectate la importul mărfurilor de băcălie. Acestea prevedeau ca proprietarii mărfurilor să-și ancoreze vasele imediat după intrarea râșorul Repida în Dunăre, să-și descarce mărfurile cu proprii muncitori lângă gardul carantinei, în locul indicat de oficialii sanitari. Dacă nu se reușea descărcarea mărfurilor până la ora 6 seara, vasul cu mărfuri urma să se retragă pentru înnoptare în zona de până la râșorul Repida, fără a intra în contact cu locuitorii de pe malul stâng al Dunării. Ulterior, dacă proprietarii mărfurilor doreau să intre pe teritoriul Basarabiei, ei urmau să stea în izolare sanitară pentru termenul prevăzut în secțiunea pentru pasageri, în caz contrar trebuiau să părăsească posesiunile rusești¹⁹. La 11 octombrie, guvernatorul civil solicita construirea în jurul gardului de lemn existent a unui gard din răchită acoperit cu porumbar (arbust sălbatic

¹⁶ ANRM, Fondul documentar „Cancelaria namestnicului (rezidentului) plenipotențiar al regiunii Basarbia”, nr. 17 (în continuare F. 17), inv. 1, d. 5, ff. 2-6.

¹⁷ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 194, f. 107.

¹⁸ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 354, f. 1-1 verso.

¹⁹ *Ibidem*, f. 3-5.

cu ramuri spinoase). Un gard similar urma să fie construit și între curțile caselor pentru „pasageri”. În acest scop vameșul din Ismail, urma să aloce 4.000 de lei din veniturile vamale, sumă care trebuia să completeze cei 5.000 de lei alocați de către Departamentul 2 al Guvernului regional. Lucrările urmau a fi efectuate contra plata de către muncitori nămiți din Tucikov și alte localități ale ținutului, care au solicitat câte 1 leu și 10 parale pe zi pedestru, și 3 lei – cu carul. Biroul de carantină a acceptat pretențiile lor, nu însă și Harting care a stabilit că plata să alcătuiască 15 și respectiv 25 de parale²⁰. Totuși, ca urmare a deceselor de molimă, înregistrate în carantina provizorie, la 22 octombrie Kurakin îi ordonă lui Harting închiderea acesteia pentru șase săptămâni. El a dispus pregătirea materialelor necesare pentru construcția în primăvară a carantinei în locul desemnat anterior, în aval de orașul Tucikov²¹.

Discuțiile cu privire la necesitatea mutării carantinei au continuat, însă sursele documentare arată că amplasarea acesteia a rămas cea inițială. Astfel, pentru a cerceta din nou locurile potrivite pentru instituirea carantinelor și a vâmlor, autoritățile imperiale l-au delegat la începutul anului 1816 pe inspectorul Carantinei din Movilău, Navroțki. În raportul din 26 iulie 1816, aceasta scria că carantina de Ismail avea cea mai potrivită așezare față de toate celelalte carantine de la Dunăre. Aceasta se explica prin faptul că vasele care se îndreptau spre port puteau fi împărțite cu conveniență în trei grupuri: cele noi sosite treceau o mică verificare în amonte de râulețul Repida, lângă insula Ceatal. Vasele care nu doreau să treacă controlul, puteau să se încarce chiar aici, mărfurile putând fi transferate de pe malul stâng fără pericol, deoarece se aflau permanent sub observația pazei flotei dunărene și a postului de pază a carantinei. Acelea care doreau să intre în port, coborau puțin în aval de râulețul Repida, spre carantină. De asemenea, vasele care doreau să ierneze, puteau folosi golful de pe râul Repida, aflat la o verștă în amonte, în care se puteau afla peste o sută de vase. Călătorii și negustorii, primind certificatul de trecere a termenului de carantină, se puteau îndrepta în interiorul regiunii, fără a fi nevoie să treacă prin cetate sau prin oraș. În carantină, potrivit lui Navroțki, se aflau aceleași 3 căsuțe pentru pasageri, care nu erau suficiente pentru necesitățile reale. De asemenea, necesitau a fi ridicate depozite pentru mărfuri, o încăpere pentru afumarea acestora, un spital, al treilea sector, o casă pentru funcționari și slujitori, un oficiu și postul de pază. Aceste construcții puteau fi ridicate puțin în amonte de cele existente²².

Ca urmare a soluționării problemei delimitării hotarului în august 1817, este definitivată și organizarea sanitaro-vamală la hotarul de la Prut și Dunăre, fiind stabilită, după cum urmează: în Noua Suliță, Sculeni și Reni sunt formate birouri

²⁰ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 354, f. 5 verso, 9, 14, 15.

²¹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 194, f. 216.

²² *Politica comercial-vamală a țarismului în Basarabia (1812-1830). Documente inedite din arhivele Rusiei, Ucrainei și Republicii Moldova* / Valentin Tomuleț – alc., Chișinău: CE USM, 2002, p. 66-67.

vamale și carantine, iar în Lipcani, Leova, Ismail și Akkerman – posturi vamale și de carantină²³. Noua organizare vamală și sanitară instituită în 1817 este fixată și în Regulamentul organizării administrative a Basarabiei, adoptat la 29 aprilie 1818. Acesta stabilea numărul funcționarilor postului de carantină la 44 de persoane, inclusiv 12 în interiorul carantinei (trei funcționari, un medic, doi felceri și șase gardieni), și 32 în afara ei – pentru patrulare și pază pe apă. Salariile anuale ale acestora se ridicau la 3.500 ruble, iar alte 1.200 ruble era alocate pentru cheltuieli de cancelarie²⁴.

Situația, însă, nu a mulțumit negustorii din oraș, care la începutul anilor 1820 aveau să pună problema respectivă în fața autorităților imperiale. Drept urmare, guvernatorul general al Novorosiei și rezidentul plenipotențiar în Basarabia, contele M.S. Voronțov, prin rapoartele prezentate Comitetului de Miniștri la 30 noiembrie 1823 și 23 februarie 1824, insista asupra mutării vămii și carantinei centrale din Reni în Ismail. El argumenta prin dezvoltarea comerțului exterior prin portul Ismail, unde anual ajungeau să acosteze până la 400 de vase comerciale. În plus, Voronțov susținea că negustorii din Ismail, din proprii bani au amenajat carantina și se arătau dispuși să doneze sume importante pentru alte instituții utile comunității. În opinia sa, instituirea vămii și carantinei centrale în Reni nu era argumentată în nici un fel, deoarece prezenta doar dezavantaje: portul nu era comod nici pentru iernare, nici pentru acostare, iar vasele care treceau controlul puteau comunica liber cu cele ce se ridicau în sus pe Dunăre. În plus, aflându-se la doar 11 verste de Galați, unde rareori nu era ciumă, practic orice măsuri de precauție erau inutile. De asemenea, la Reni, potrivit afirmației sale, se aflau doar doi negustori mărunți, case de comerț nu erau și nici nu puteau fi, deoarece negustorii își alegeau porturile care le ofereau avantaje substanțiale. Nici construcții carantinale nu existau, ele necesitând a fi ridicate din contul statului. Potrivit afirmației lui Voronțov, singura explicație a faptului că portul Reni a fost ales pentru vama și carantina centrală de pe Dunăre au reprezentat-o intrigile răposatului armean Manuc Bei²⁵. De altfel, potrivit unor surse istoriografice, acesta avea planul de edificare în apropiere de Reni a unui oraș-stat armenesc, Alexandropol, și anume în acest scop, a participat alături de Alexandru I la Congresul de la Viena²⁶.

Deși Comitetul de Miniștri a avizat pozitiv propunerea contelui Voronțov, o decizie în acest sens nu au urmat până în 1828. Anticipând luarea unei decizii în acest sens, la 30 martie 1828, acesta îi solicita guvernatorului civil al Basarabiei verificarea devizului de cheltuieli pentru repararea construcțiilor carantinei

²³ Г. Неболсин, Статистические записки о внешней торговле России, часть II. СПб., 1835, с. 132.

²⁴ P. Mihail, Z. Mihail, *Acte în limba română tipărite în Basarabia*, I, 1812-1830, București: Editura Academiei Române, 1993, p. 106-112.

²⁵ *Politica comercial-vamală a țarismului în Basarabia (1812-1830)*, op. cit., p. 156-157.

²⁶ Д. Фаньян, «Новые документы о Манук-Бее (1808-1829)», *Вестник архивов Армении*, №3 (1983), с. 83-84.

din Ismail și începerea acestora cât mai grabnică. Arhitectul ad-interim regional remițând la aceeași dată devizul de cheltuieli, îi scria vice-gubernatorului Firsov, care asigura interimatul funcției de guvernator civil, că lucrările nu puteau fi decât o soluție temporară, deoarece din cauza pământului de umplutură și a construcției chiar pe malul Dunării într-un loc jos, construcțiile carantinele erau supuse deteriorării la fiecare viitură și creau impedimente substanțiale funcționării de a se deplasa spre carantină pentru exercitarea funcției²⁷. La 13 aprilie Voronțov aproba devizul primit de la Firsov, care prevedea lucrări și materiale în valoare de 7.584 ruble asiguate, dispunându transferarea sumei în gestiunea Comitetului de Construcție din Ismail din capitalul de 10% al provinciei. La 22 aprilie instituția în cauză îi scria guvernatorului interim că a primit din Administrația Financiară suma de 7.546 ruble asiguate, banii fiind expediați pentru păstrare în Administrația Financiară din Ismail. Totuși, la 29 aprilie Comitetul îi scria lui Firsov că grinzile de stejar prevăzute în devizul de cheltuieli nu puteau fi achiziționate în Ismail, putând fi aduse doar din pădurile orheiene, aflate la 200 de verste depărtare, la sfârșitul lunii mai. De aceea instituția a inițiat doar unele lucrări minore, iar restul urma să le întreprindă odată ce grinzile de stejar necesare aveau să fie livrate²⁸.

În sfârșit, prin rescriptul imperial dat Senatului la 6 octombrie 1828, postul vamal din Ismail a fost ridicat la rangul de vamă principală cu dreptul de depozitare a mărfurilor importate, iar vama din Reni a fost retrogradată în post vamal²⁹. Odată cu aceasta, menținerea carantinei centrale pe Dunăre la Reni, aducea o serie de inconveniente. Ca urmare, conform deciziei Senatului din 4 ianuarie 1830, biroul de carantină din Reni este transferat cu întreg personalul în Ismail, iar în Reni – postul de carantină din Ismail. De asemenea, s-a prevăzut instituirea la Ismail a funcției de căpitan de port al porturilor dunărene, cu retribuția anuală de 1.000 ruble asiguate, în atribuțiile căruia intra și supravegherea activității carantinei³⁰. Statele de personal ale carantinei au fost dublate. Regulamentul Carantinelor din 20 octombrie 1832 fixa numărul acestora la 24, iar suma alocată pentru salarizare – la 8.675 ruble asiguate (inclusiv 1.940 ruble reprezentând diurna). La cei 24 de salariați se adăugau doi membri electivi nesalarizați, delegați din partea negustorilor din oraș. Mai erau prevăzute 4.400 ruble pentru cheltuieli de cancelarie, achiziție de medicamente, alimente, precum și pentru lucrări de întreținere. În total, cheltuielile anuale de întreținere din haznaua statului a Carantinei centrale din Ismail erau fixate la 13.075 ruble³¹. Este necesar de subliniat că aceste cheltuieli nu includeau personalul de pază, care este scos și din statele de personal al carantinei. Aceasta deoarece Regu-

²⁷ ANRM, F. 2, inv.1, d. 1169, f. 55-56 verso.

²⁸ ANRM, F. 2, inv.1, d. 1169, f. 66-72 verso.

²⁹ Полное собрание законов Российской империи (în continuare ПСЗРИ), собр. 2, т. III, 1828, СПб., 1830, №2327, с. 882.

³⁰ ПСЗРИ, собр. 2, т. V, 1830, СПб., 1831, отд. 1, №3403, с. 9.

³¹ ПСЗРИ, собр. 2, т. VII, 1832, СПб., 1833, Штаты и Табели, №5690, с. 117.

lamentul Pazei de Carantină, aprobat odată cu noul Regulament al Carantinelor, a prevăzut trecerea atribuțiilor de pază pe seama militarilor, inclusiv din rândul recruților. Regulamentul prevedea ca în instituțiile de carantină din districtul sanitar-vamal Ismail (carantina centrală din Ismail și posturile de carantină Reni și Akkerman) paza carantină să fie asigurată de un semi-batalion, alcătuit din două companii, militarii fiind dislocați la Ismail. Efectivul acestuia era de 325 militari, inclusiv: un locotenent-colonel (comandantul semi-batalionalui), 9 ober-ofițeri, 88 unter-ofițeri, 150 militari fără grad, 4 toboșari, precum și 77 nemilitari: conțopiști, medici, meșteri, muncitori, clerici și paznici³².

Carantina, cu contribuția negustorilor din Ismail, avea până la urmă să fie mutată, la începutul anilor '20, în aval de oraș³³. Acest lucru devine clar din discuțiile inițiate în anul 1834 cu privire la lucrările de modernizare a carantinelor dunărene³⁴. La 12 mai 1834 guvernatorul general al Novorosiei și Basarabiei îi scria șefului Administrației speciale a orașului Ismail că în acea vară urma să inspecteze cordonul sanitar nou instituit pe brațul Sulina, iar odată cu aceasta, în timpul aflării sale la Ismail, să decidă cu privire la așezarea finală a noii carantine. El nota, totuși, că l-a delegat în prealabil pe căpitanul Semiakin care, de comun acord cu inspectorul și membrii Administrației Carantinei din Ismail, a propus ca carantina să fie „[...]în apropierea orașului Tucikov, în același loc unde funcționează carantina actuală”. Inginerul militar Kokarev trebuia să elaboreze împreună cu subalternii săi planul lucrărilor și devizul de cheltuieli³⁵. În iulie 1834 guvernatorul general al Novorosiei și Basarabiei a înaintat ministrului de interne planurile și devizele de cheltuieli pentru ridicarea unor noi clădiri ale Carantinei Centrale din Ismail. Însă, Ministerul Căilor de Comunicație și Clădirilor Publice a constatat că proiectele nu corespund normelor cu privire la executarea lucrărilor de construcție, fiind întoarse ministrului de interne și guvernatorului general al Novorosiei și Basarabiei. Ca urmare a ciumei ce a bătut la Odesa în anul 1837 au fost elaborate noi planuri de construcții conform regulilor revizuite, care au fost prezentate guvernatorului general al Novorosiei și Basarabiei. La rândul său, acesta le-a remis arhitectului de pe lângă Cancelaria guvernatorului general, F.K. Boffo, pentru revizuire și aprobare³⁶.

Fiind convocat la Odesa la 17 septembrie 1837 pentru a elabora împreună cu arhitectul F.K. Boffo un deviz de cheltuieli pentru acest proiect, Administratorul postului de carantină din Reni, într-o notă adresată lui M.S. Voronțov, își expri-

³² *Ibidem*, №5691, c. 150-151.

³³ După cum consemna inginerul Golikov în raportul său din 25 februarie 1841 guvernatorului militar al Basarabiei, autoritățile nu dispuneau de informații despre când și cum au fost ridicate construcțiile carantinei din Ismail. *ANRM*, F. 2, inv. 1, d. 3254, f. 8-9 verso.

³⁴ Relocare carantinei este atestată și de planurile urbanistice ale orașului Tucikov (Ismail) din 1832 și cele ulterioare. <http://izmail.es/article/38240/>; <https://bessarabia.ua/istoriya/zodchie-v-sud-be-yuzhnoj-bessarabii/> Accesate: 20.09.2023.

³⁵ *ANRM*, F. 2, inv. 1, d. 2080, f. 6-6 verso.

³⁶ *ANRM*, F. 2, inv. 1, d. 2756, f. 3-5.

ma rezervele în privința sumelor prevăzute pentru construcția hotelului și a casei marchitanului în cadrul Carantinei din Ismail. El considera că hotelul era inoportun, deoarece călătorii nu aveau dreptul să comunice între ei pe durata respectării termenului de carantină, iar în privința casei marchitanului că era prea luxoasă, luând în calcul suma de 40 de mii de ruble ce urma a fi alocată³⁷. Totuși, Boffo a redus devizul de cheltuieli doar cu 3.065,7 ruble, prin excluderea din proiect a trei cuptoare și a fântânii, afirmând că „carantina, atât pentru călători, cât și pentru alte necesități, putea fi asigurată cu apă din râul Dunărea, situat în apropiere”³⁸.

Discuțiile și negocierile au continuat. Abia la 17 aprilie 1839 Comisia pentru proiecte și devize din cadrul Ministerului Finanțelor a examinat proiectul cu privire la construcția noilor clădiri pentru carantina din Ismail. Comisia a avizat pozitiv proiectul, dar a redus devizul de cheltuieli de la 484.743,51 ruble la 484.406,95 ruble asigurate, și anume: 1) pentru construcțiile din cartierul pentru călători – 126.616,66 ruble; 2) pentru construcțiile din cartierul pentru bolnavi – 59.140,03 ruble; 3) pentru construcțiile din cartierul pentru mărfuri și pe lângă port, pentru zidurile despărțitoare și posturile de observație, cuptoare pentru arderea lucrurilor infectate – 205.019,10 ruble; 4) pentru construcțiile din afara carantinei, postul principal de observație pe lângă vamă, casa comandantului, clădirile de serviciu ale directorilor, ale Administrației Carantinei și cea a farmaciei – 66.680,24 ruble; 5) pentru construirea a trei edecuri plutitoare, a unui pod peste șanț, săparea șanțului și pavarea suprafeței ocupate de construcțiile carantinei, ce urmau a fi efectuate de deținuți – 26.950,95 ruble³⁹. Devizul de cheltuieli în cauză a fost aprobat de Împărat la 19 septembrie 1839. Pentru anul 1840 urmau a fi alocate 185.000 ruble asigurate (53.857 ruble argint), în 1841 – 170.000 ruble asigurate (48.571 argint), în 1842 – 111.000 ruble (31.714 ruble argint), iar în 1843 – 18.406 ruble asigurate (5.259 ruble argint) sau în total 484.407 ruble asigurate (138.402 ruble argint). Pentru a nu prejudicia mersul comerțului, s-a prevăzut ca lucrările să fie efectuate timp de patru ani, fără a opri activitatea carantinei⁴⁰.

La 21 septembrie 1839 ministrul de interne îl infoma pe P.I. Fedorov, guvernatorul general interimar al Novorosiei și Basarabiei, că Împăratul a avizat pozitiv adresarea sa din 2 februarie 1839 cu privire la alocarea sumei pentru noile construcții ale carantinei din Ismail, conform devizului și proiectului elaborat⁴¹. În consecință, la 4 martie 1840 Comisia Regională pentru construcții a organizat prima licitație pentru contractarea lucrărilor de construcție a noilor clădiri pen-

³⁷ *Ibidem*, f. 8-8 verso.

³⁸ *Ibidem*, f. 13 verso.

³⁹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 3135, f. 3-4.

⁴⁰ *Журнал Министерства Внутренних Дел*, 1839, №31-34, с. XXIII-XXIV.

⁴¹ În absența contelui Voronțov, funcția de guvernator general al Novorosiei și Basarabiei a fost exercitată temporar de patru ori de guvernatorul militar al Basarabiei Fedorov: între 18 septembrie 1838 – 14 octombrie 1839, între 22 iulie – 22 septembrie 1840, între 3 iulie 1843 – 26 octombrie 1844 și, în cele din urmă, între 27 decembrie 1844 – 1 martie 1854, când Voronțov este desemnat rezident imperial în Caucaz, cu menținerea funcției precedente.

tru carantina din Ismail, însă nicio persoană nu a depus vreo ofertă. Ca urmare, s-a dispus realizarea proiectului prin „metoda gospodărească”, prin folosirea muncii deținuților și a meșterilor năimiți pentru muncile ce necesitau calificare⁴².

La acel moment în Carantina din Ismail se aflau cinci construcții de partea exterioară a pereților din lemn a carantinei, inclusiv patru case pentru militarii care asigurau paza. În interiorul carantinei se aflau opt construcții, inclusiv două case din stuf pentru călători, cu două compartimente și două camere fiecare. Tot pentru găzduirea călătorilor se mai aflau încă două construcții mai mici. În interiorul carantinei se mai aflau: o clădire din lemn pentru convorbiri externe, prevăzută cu zăbrele de lemn, care includea și o încăpere ce găzduia cancelaria; o construcție din cărămidă, acoperită cu stuf, compartimentată în două, prevăzută pentru afumarea mărfurilor și lucrurilor personale; două depozite, inclusiv unul pentru depozitarea mărfurilor, și 12 cabine de pază distribuite pe perimetrul carantinei. Toate acestea se aflau într-o stare extrem de precară, lucrările de ridicare a noii carantine necesitând a fi executate, potrivit inginerul militar Golikov, cât mai repede posibil⁴³.

Conform prezentării făcute de Comisia Regională pentru Construcții guvernatorului Basarabiei la 2 iulie 1840, pentru săparea șanțului, pavarea ariei carantinei, construcția a patru edecuri plutitoare și a podului peste șanț în cadrul noii carantine era nevoie de 164.400 arestanți (câte 200 de arestanți în fiecare din cele 840 zile de muncă prevăzute de proiect, cu plata a câte 10 copeici pe zi pentru fiecare). Pentru realizarea în timp a lucrărilor prevăzute, Comisia solicita ca guvernatorul să emită dispozițiile necesare⁴⁴.

La 12 decembrie 1840 Comisia Regională pentru construcții din Basarabia îi raporta guvernatorului militar al Basarabiei că arhitectul Boffo a propus ca ridicarea tuturor clădirilor necesare pentru carantină să fie efectuată în anul 1841, urmând că lucrările de finisaj să fie efectuate pe parcursul anului 1842. Acest lucru era necesar în vederea mutării cât mai grabnice a carantinei din vechile clădiri, aflate într-o stare foarte proastă. La 16 septembrie 1841, arhitectul Boffo - îi raporta guvernatorului militar al Basarabiei că lucrările la Cartierul pentru călători fuseseră finisate și era nevoie ca vechea carantină să fie mutată, eliberând locul pentru Cartierul cu bolnavi, solicitându-i să dea dispozițiile de rigoare⁴⁵. Ca urmare, cele 35 de clădiri pentru noua carantină de la Ismail au fost finisate deja în 1842, costând vistieria 118.383 ruble argint⁴⁶. La 12 decembrie 1842, la indicația Comisiei Regionale de Construcții din 29 noiembrie, inspectorul Carantinei Centrale din Ismail, Arvanitaki, alături de intendentul construcțiilor statului din cadrul Administrației specială a orașului Ismail, von der Schruff, și arhitectul Bantoș au recepționat de la Boffo construcțiile din cadrul noii carantine. Aceștia

⁴² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 3135, f. 15-15 verso.

⁴³ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 3254, f. 8-9 verso.

⁴⁴ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 3135, f. 86-87.

⁴⁵ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 3135, f. 173, 350-351.

⁴⁶ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 4690, f. 58.

au apreciat lucrările și materiale folosite ca fiind calitative și conforme proiectului, constatând doar necesitatea amenajării corespunzătoare a terenului adiacent și a săpării unui șanț în jurul noilor construcții⁴⁷.

Odată cu darea în exploatare a noii carantine, Administrația îi raporta lui Fedorov că tot mobilierul vechi, vesela și alte lucruri folosite în vechea carantină au fost vândute prin licitație contra sumei de 21,81 ruble argint. Cât privește lemnul provenit din demolarea vechilor construcții, Administrația intenționa să-l folosească pentru necesitățile proprii de încălzire. Guvernatorul general al Novorosiei și Basarabiei a respins, însă, acest demers. Voronțov sublinia că absolut toate materialele provenite din demolarea vechii carantine trebuiau scoase la licitație, iar banii remiși în harnaul statului. Administrației carantinei i se permitea, totuși, să participe la licitație. Ulterior, lemnul a fost vândut prin licitație contra sumei de 89 ruble argint, banii fiind remiși Administrației Financiare a Basarabiei⁴⁸.

La 15 ianuarie 1843, arhitectul Boffo îi raporta guvernatorul militar al Basarabiei că au fost efectuate lucrări suplimentare, neprevăzute în proiectul inițial, în valoare de 18.167 ruble argint, fără să fie depășit bugetul inițial. Aceste lucrări au prevăzut înlocuirea șindrii cu țiglă ceramică pentru acoperirea clădirilor (5.000 ruble), folosirea pietrei cioplite la pietruirea fațadei exterioare a zidului în loc de moloz (7.693 ruble), întărirea cu lemn de stejar a fundamentelor unor construcții și a unor porțiuni ale zidului din cauza terenului moale (2.718 ruble) și alte îmbunătățiri mai mărunte⁴⁹. În plus, conform solicitării lui Fedorov din 6 iulie 1842, Boffo a ridicat suplimentar în interiorul carantinei două magazii din lemn, una pentru depozitarea sării, iar cealaltă – pentru produse de băcălie⁵⁰. Prin raportul din 27 februarie 1843, guvernatorul militar al regiunii îi raporta guvernatorului general al Novorosiei și Basarabiei despre finisarea lucrărilor de construcție a noii carantine din Ismail⁵¹.

Cu toate acestea, deja la 5 martie 1843 Administrația Carantinei din Ismail îi comunica lui Fedorov că intenționează să construiască pe parcursul aceluiași an o casă pentru militarii din avanpostul carantinei, dat fiind faptul că vechea clădire se afla într-o stare jalnică, iar proiectul de construcție a noii carantine a omis-o. Potrivit calculului arhitectului Bantoș, costul casei se ridică la 285 ruble argint, acumulate din taxa de cazare percepută în carantină. Construcția avea să fie finisată la sfârșitul lunii august⁵². Însă, la 19 aprilie Fedorov îi raporta lui Voronțov despre necesitatea construirii și a unor cuptoare în interiorul camerelor de afumare din cadrul carantinei din Ismail⁵³. Pe parcursul anilor 1843-1845 au fost efectuate și lucrările de

⁴⁷ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 3996, f. 16-17.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 1-1 verso, 8-8 verso, 118.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 13-15.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 31-31 verso.

⁵¹ *Ibidem*, f. 38-39.

⁵² *Ibidem*, f. 44-44 verso, 74 verso, 132.

⁵³ *Ibidem*, f. 95.

amenajare a terenului și de săpare a șanțului în jurul noii carantine din Ismail, prin folosirea muncii deținuților⁵⁴. Dar, deja în 1845, din cauza eroziunii solului moale din interiorul carantinei, construcțiile noii carantinei aveau să fie afectate, autoritățile fiind nevoite să aloce iarăși sume importante pentru reparații⁵⁵.

În timpul Războiului Crimeii, în vederea asigurării deplasării nestingherite a detașamentelor armatelor ruse între Principatele Române și Basarabia, precum și pentru a asigura aprovizionarea nestingherită a armatei ruse, obligativitatea trecerii procedurilor sanitare depline la hotarul de la Prut și Dunăre a fost suspendată. Pentru a preveni răspândirea molimei în interiorul imperiului, în octombrie 1853 Împăratul a dispus redeschiderea cordonului sanitar și a carantinelor de pe Nistru. După finisarea războiului, la 28 iulie 1856, guvernatorul general al Novorosiei și Basarabiei i-a solicitat guvernatorului militar al Basarabiei date despre prejudiciile suferite de carantinele din provincie în timpul războiului. În răspunsul din 2 noiembrie, guvernatorul militar afirma că Carantina din Ismail nu a suferit pagube, ci a suportat doar cheltuieli pentru evacuarea arhivei și a inventarului gospodăresc⁵⁶. După ce la începutul anului 1857 discuțiile privind delimitarea noii frontiere dintre Principatul Moldovei și Imperiul Rus au fost definitivitate, Carantina centrală din Ismail este mutată cu întreg personalul în colonia Cubei. Pentru a nu-și întrerupe activitatea până la ridicarea noilor clădiri, carantina a fost plasată temporar în case închiriate de la particulari⁵⁷.

Ca urmare a studierii surselor documentare de arhivă, putem constata că în evoluția Carantinei din Ismail în perioada de referință se disting două etape, separate de anul 1830. Într-o primă etapă, autoritățile imperiale ruse au pus construcția noii carantine pe seama populației regiunii, și în special a celei din ținutul Tomarova (din 1816 – Ismail). Această decizie era agravată de discuțiile dintre autoritățile locale și cele imperiale cu privire la locul unde urma să fie amplasată noua carantină. Ca urmare a acestor și altor provocări, Carantina din Ismail își pierde în 1817 rolul de vamă și carantină centrală în favoarea portului Reni, funcționând într-o stare destul de precară. Abia după 1830, Carantina centrală este relocată în Ismail, iar autoritățile regionale și imperiale încep a elabora proiecte de modernizare a acesteia din banii statului. Lucrările de modernizare, efectuate între 1841-1845, s-au încheiat cu construirea unei carantine noi, care trebuia să acopere necesitățile dezvoltării exportului produselor agricole din regiune. În opinia noastră, generozitatea autorităților imperiale era determinată nu atât de grija față de Basarabia, cât de tendința acestora de a contracara dezvoltarea vertiginoasă a comerțului internațional prin porturile Brăila și Galați, prin devierea traficului naval spre propriile porturi dunărene.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 155.

⁵⁵ *Ibidem*, f. 211-212.

⁵⁶ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 6523, f. 1-4 verso.

⁵⁷ ПСЗРИ, собр. 2, т. XXXIII, 1858, СПб., 1860, отд. 1, №32722, с. 78.